

Mostra de Patrimonio Cultural Inmaterial

8 a 11 de novembro de 2008
na Praza Maior de Ourense

Segundo a UNESCO, enténdese por patrimonio cultural inmaterial (PCI) *os usos, as representacións, as expresións, os coñecementos e as técnicas –xunto cos instrumentos, obxectos, artefactos e espazos culturais que lle son inherentes– que as comunidades, os grupos e nalgúns casos os individuos recoñezan como parte integrante do seu patrimonio cultural. Este patrimonio cultural inmaterial, que se transmite de xeración en xeración, é recreado constantemente polas comunidades e grupos en función da súa contorna, a súa interacción coa natureza a súa historia, infundíndolle un sentimento de identidade e continuidade e contribuíndo así a promover o respecto da diversidade cultural e a creatividade humana.*

Convención para a Salvagarda do Patrimonio Cultural Inmaterial

A UNESCO clasifica o PCI nos cinco ámbitos seguintes:

- 1. Tradicións e expresións orais**
- 2. Artes do espectáculo**
- 3. Usos sociais, rituais e actos festivos**
- 4. Coñecementos e usos relacionados coa natureza e o universo**
- 5. Técnicas artesanais tradicionais**

O rico patrimonio inmaterial do noso país está formado por un conxunto de prácticas aínda dinámicas nestes dous países. Pese aos procesos de destrución do tecido social no ámbito rural, seguimos a conservar un importante pouso de coñecementos tradicionais en mans de comunidades de portadores, iso si, cada vez máis atomizadas, dispersas e inconexas.

A necesidade urxente de salvagardar e pór en valor este PCI común cristaliza no Proxecto RONSEL, iniciativa coa que as tres universidades galegas, baixo a coordinación da Universidade de Vigo, se comprometen a deseñar, presentar e levar a cabo un Plan para a salvagarda do patrimonio cultural inmaterial, co patrocinio da Consellaría de Cultura e Deporte, da Consellaría de Innovación e Industria e da Axencia Galega de Desenvolvemento Rural (AGADER).

Despois do éxito acadado pola Mostra de PCI organizada o ano pasado na Praza da Ferraría en Pontevedra, e coa intención de visibilizar de novo este patrimonio e concienciar a sociedade da necesidade de salvagardalo, o Proxecto RONSEL e a Asociación de Gaiteiros Galegos, en colaboración esta vez co Concello de Ourense, organizan e patrocinan esta Mostra de Patrimonio Cultural Inmaterial na cidade de Ourense.

No Portal do Patrimonio que desenvolve o proxecto RONSEL, pódense ver fotografías e vídeos gravados pola TV da Universidade de Vigo: <http://webs.uvigo.es/ronsel>

Esta mostra pretende reflectir a diversidade patrimonial inmaterial poñendo ao alcance de todos e todas unhas representacións da súa riqueza, amosando como os coñecementos tradicionais se poden adaptar e vivir na sociedade actual, e como poden xerar expresións de alto valor estético, funcional e económico. Estas expresións, á marxe dos procesos globalizadores e uniformizantes, unha vez estudadas, postas en valor, reelaboradas e difundidas, reactiváranse para contribuír a un diálogo eficaz coas demais sociedades modernas, desde as nosas interpretacións particulares e diferenciais.

Esta Mostra de PCI empregará como fío condutor o Ciclo do ano, denominación que reúne a todas aquelas actividades que os galegos desenvolvemos de xeito cíclico ano tras ano, onde queremos facer fincapé en que estas abranguen non só aqueles procesos produtivos agrarios, senón outra enorme multitude de manifestacións e procesos dos que tentaremos achegar unha mostra ao público. Deste xeito, na Mostra de PCI acharán unha caseta especificamente dedicada a cada unha das estacións que compoñen o Ciclo do ano onde se mesturan e interaccionan, de xeito indisoluble, os cinco ámbitos do PCI.

Nesta Mostra do PCI acharán tamén exposicións, debates, producións audiovisuais realizadas polo proxecto RONSEL e por outros axentes culturais interesados na salvagarda do PCI así como a degustación de produtos ecolóxicos.

As noites do sábado e luns, a Asociación de Gaiteiros Galegos celebrará o seu Festival de Música Tradicional, onde se darán cita algúns dos mellores grupos de música tradicional de Galicia, sen que por iso descoidemos a participación de grupos musicais do veciño Portugal e das zonas arraianas polo Leste de Asturias, León e Zamora, pois as fronteiras culturais non sempre coinciden coas administrativas.

día da PRIMAVERA

SÁBADO 8 (de 10:30 a 00:30 h)

MAÑÁ, obradoiros de 10:30 a 14:00 h

Olaría (Agustín Vázquez, Niñodaguía, Ourense).

Forxa (Oliverio Álvarez, Queixoiro, A Fonsagrada, Lugo).

Lutharía (Xaneco Tubío, Outeiro de Rei, Lugo).

Construción de instrumentos musicais vexetais (Emilio Lois, A Baña, A Coruña).

Torneiro (Oli Xiráldez, Cascandelo-Balcaide, Teo, A Coruña).

Obradoiro de xoguetes tradicionais (Xosé López, Tui, Pontevedra; e Xosé Manuel García, Lourenzá, Lugo)

Obradoiros de xogos tradicionais organizado pola Asociación Brinquedia.

Poteiro (Kike Simón, Barcela, Arbo, Pontevedra).

Construción en barro e adobo (Guido Tomasini, Vilarmide, A Pontenova, Lugo).

Oleiro (Tomás López, Proendos, Sober, Lugo).

Afiador tradicional (Armando, San Xoán de Río, Ourense).

Na Cabana das Palabras:

Primeiras Xornadas de Hortofruticultura Ecolóxica, organizadas polo CRAEGA nas que colabora a Consellería do Medio Rural.

Actuacións no escenario principal:

Manuel Viqueira (gaiteiro de Ordes, A Coruña) e **José Torres** (tamborileiro de A Coruña).

Joaquim Pereira "O Carriço" (gaiteiro de Quinta do Valongo, Mealhada, Portugal).

TARDE, continuación dos obradoiros da mañá, de 17:00 a 19:30 h

Na Cabana das Palabras:

16:00 a 18:00 h Emisión en directo do programa **Lume na Palleira** da Radio Galega.

18:00 a 18:30 h Acto de inauguración oficial da mostra

18:30 a 19:00 h Francisco Javier Limia Gardón. "Antón Fialde e Xosé Cid: memoria artística de dous escultores de Ourense".

19:00 a 19:30 h Ángel López Domínguez. "Aproximación á análise dun oficio artesanal tradicional: O Prateiro".

19:30 a 20:00 h Félix Castro Vicente. "Os Ciprianillos e libros infernais en Galicia".

NOITE, de 20:30 a 00:30 h

Festival de música tradicional da Asociación de Gaiteiros Galegos (AGG):

Joaquim Pereira "O Carriço" (gaiteiro de Quinta do Valongo, Mealhada, Portugal). **Ludovaina** (cuarteto tradicional do Morrazo, Pontevedra). **Tanxedoras do Pandeiro** (Vigo, Pontevedra). **Aula de Música Tradicional Gomes Mouro** (Ourense). **A Requinta de Xián** (comarca da Ulla, Boqueixón, A Coruña).

Durante estas actuacións poderase asistir e degustar a queimada feita coas augardentes destiladas polo noso poteiro.

Actuacións ao longo do día polas rúas e a carpa:

Folión "A Caniceira" de Trives (Trives, Ourense). **Manuel Viqueira** (gaiteiro de Ordes, A Coruña) e **José Torres** (tamborileiro de A Coruña). **Joaquim Pereira "O Carriço"** (gaiteiro da Quinta do Valongo, Mealhada, Portugal). **Antroido de Laza** (Laza, Ourense).

Antroido Ribeirao de Santiago de Arriba (Chantada, Lugo).

DOMINGO 9 (de 10:30 a 20:30 h)

MAÑÁ, obradoiros de 10:00 a 14:00 h

Olaría (Agustín Vázquez, Niñodagaña, Ourense).

Forxa (Oliverio Álvarez, Queixoiro, A Fonsagrada, Lugo).

Lutharía (Xaneco Tubío, Outeiro de Rei, Lugo).

Construción de instrumentos musicais vexetais (Emilio Lois, A Baña, A Coruña).

Torneiro (Oli Xiráldez, Cascandelo-Balcaide, Teo, A Coruña).

Obradoiro de xoguetes tradicionais (Xosé López, Tui, Pontevedra; e Xosé Manuel García, Lourenzá, Lugo)

Obradoiros de xogos tradicionais organizado pola Asociación Brinquedia.

Poteiro (Kike Simón, Barcela, Arbo, Pontevedra).

Construción en barro e adobo (Guido Tomasini, Vilarmide, A Pontenova, Lugo).

Oleiro (Tomás López, Proendos, Sober, Lugo).

Coroceiro (Alejandro Regal, Carballedo, Lugo).

Coroceira (Concha de Cernedo, A Barcia, A Lama, Pontevedra).

O proceso do Liño. Colectivo de mulleres de Parada de Outeiro (Vilar de Santos, Ourense).

TARDE, continuación dos obradoiros da mañá, de 17:00 a 19:30 h

Na Cabana das Palabras:

17:30 a 18:00 h Xosé Manuel González Reboredo. “O Instituto de Estudos das identidades (Museo do Pobo Galego): conservación e difusión do noso patrimonio oral”.

18:00 a 18:30 h Xosé Carlos Sierra. “O concepto de patrimonio inmaterial: un debate necesario”.

18:30 a 19:00 h Elías Torres. “Patrimonio e cohesión social”.

19:00 a 19:30 h Julia Varela. “Urxe coidar a riqueza material e inmaterial do rural”.

19:30 a 20:00 h José Cuevas. “Da tradición á modernidade na castaña”.

Durante todo o día actuarán na mostra algúns dos mellores músicos e bailadores tradicionais da eurorrexión Galicia-Norte de Portugal:

Joaquim Pereira “O Carriço” (gaiteiro de Quinta do Valongo, Mealhada, Portugal).

José Marentes (gaiteiro de Santa Xuía, A Fonsagrada).

César Fernández (trompeiro de Queixoiro, A Fonsagrada).

Vecíños/as de Limiñoa, bailadores/as de muiñeira vella da Costa da Morte (Ponteceso, A Coruña).

Treboadas de Tomiño (Tomiño, Baixo Miño, Pontevedra).

LUNS 10 (de 10:30 a 00:30 h)

día do
outono

MAÑÁ, obradoiros de 10:30 a 14:00 h

Olaría (Agustín Vázquez, Niñodaguia, Ourense).

Forxa (Oliverio Álvarez, Queixoiro, A Fonsagrada, Lugo).

Lutharía (Xaneco Tubío, Outeiro de Rei, Lugo).

Construción de instrumentos musicais vexetais (Emilio Lois, A Baña, A Coruña).

Torneiro (Oli Xiráldez, Cascandelo-Balcaide, Teo, A Coruña).

Obradoiro de xoguetes tradicionais (Xosé López, Tui, Pontevedra; e Xosé Manuel García, Lourenzá, Lugo)

Obradoiros de xogos tradicionais organizado pola Asociación Brinquedia.

Poteiro (Kike Simón, Barcela, Arbo, Pontevedra).

Construción en barro e adobo (Guido Tomasini, Vilarmide, A Pontenova, Lugo).

Oleiro (Tomás López, Proendos, Sober, Lugo).

Obradoiro de regueifas: Luís Correa "O Caruncho" e "O Pinto de Herbón".

TARDE, continuación dos obradoiros da mañá, de 17:00 a 19:30 h

18:00 a 19:00 h Obradoiro de xogos bailados por Luís Prego.

Na Cabana das Palabras:

17:30 a 18:00 h Fátima Braña. "Liñas xerais para o coñecemento do patrimonio cultural vitivinícola".

18:00 a 18:30 h Anselmo López Carreira. "Martíño de Dumio e Ourense".

18:30 a 19:00 h Faustino Santalices. "Faustino Santalices e a súa obra".

19:00 a 19:30 h Xoan Carlos Carreira. "O presente da agricultura tradicional ou non profesionalizada en Galiza".

NOITE, de 20:30 a 00:30 h

Festival de música tradicional da Asociación de Gaiteiros Galegos (AGG):

Henrique Carregal (Gaiteiro de Melide, A Coruña).

Juanjo Fernández (Gaiteiro de Lugo).

Tres Estralos (romances e cantos) (Redondela, Pontevedra).

Pai da Cana (murga) (Poio, Pontevedra).

Tanto nos ten (quinteto) (Redondela, Pontevedra).

Durante estas actuacións poderase asistir e degustar a queimada feita coas augardentes destiladas polo noso poteiro e a un obradoiro de baile tradicional impartido por Luís Prego (de 21:00 a 22:00 h).

Durante todo o día actuarán na mostra algúns dos mellores músicos e bailadores tradicionais da eurorrexión Galicia-Norte de Portugal:

A Música de Vilar (Murga da Limia, Ourense).

Enrique Carregal (Gaiteiro de Melide, A Coruña).

Coplas de cego por Carlos do Viso (O Viso, Redondela, Pontevedra).

día do INVERNO

MARTES 11 (de 10:30 a 00:00 h)

MAÑÁ, obradoiros de 10:30 a 14:00 h

Olaría (Agustín Vázquez, Niñodagaña, Ourense).

Forxa (Oliverio Álvarez, Queixoiro, A Fonsagrada, Lugo).

Lutharía (Xaneco Tubío, Outeiro de Rei, Lugo).

Construción de instrumentos musicais vexetais (Emilio Lois, A Baña, A Coruña).

Torneiro (Oli Xiráldez, Cascadello-Balcaide, Teo, A Coruña).

Obradoiro de xoguetes tradicionais (Xosé López, Tui, Pontevedra; e Xosé Manuel García, Lourenzá, Lugo)

Obradoiros de xogos tradicionais organizado pola Asociación Brinquedia.

Poteiro (Kike Simón, Barcela, Arbo, Pontevedra).

Construción en barro e adobo (Guido Tomasini, Vilarmide, A Pontenova, Lugo).

Oleiro (Tomás López, Proendos, Sober, Lugo).

Obradoiro para aprender a tecer no tear. Centro de Cultura Tradicional "Xaquín Lorenzo" da Deputación de Ourense.

Obradoiro de máscaras de Antroido. Manuel Quintas de Laza.

TARDE, continuación dos obradoiros da mañá, de 17:00 a 19:30 h

Na Cabana das Palabras:

17:30 a 18:00 h Ana Filgueiras Antiga. "O val de Elviña (Campus Universitario da Coruña). O silencio dorido da memoria".

18:00 a 18:30 h Delfín Caseiro. "A Romaría da Saíza: mouros e cristiáns".

18:30 a 19:00 h Elena Domínguez. "O Museo da Limia: a presenza da memoria".

19:30 a 20:00 h Julio Fernandez Senra. "Os artesáns galegos no século XXI".

Actuacións ao longo do día:

Francisco Villarino Ojea (gaiteiro de Escornaboís, A Limia, Ourense).

Emilio Lois "O Bañas" (gaiteiro de A Baña, A Coruña).

Grupo de pandereteiras Agarimo (Ourense).

MAGOSTO POPULAR ORGANIZADO POLO CONCELLO DE OURENSE

XARDÍNS BISPO CESÁREO (ALAMEDA DE ABAIXO)

12:00 h Concerto da banda de música.

14:00 h Xantar nunha carpa onde se poderá comer polbo e carne ao caldeiro.

17:00 h Magosto e queimada popular con degustación de castañas, chourizos e viño novo.

Actuación de Paco de Escornaboís e o grupo de pandereteiras Agarimo (Ourense).

OFERTA AUDIOVISUAL NA CABANA DAS PALABRAS

Domingo 9 Verán

- 11:00 h** Proxección de diferentes **Alalás** producidos pola TVG nos que participan portadoras do noso canto tradicional: **Maruxa das Cortellas, Concha de Lueda e Rosa de Moscoso.**
- 12:00 h** Proxección do documental producido polo proxecto RONSEL: **“A danza de espadas de Redondela”.**
- 12:20 h** Proxección do documental producido polo proxecto RONSEL: **“O antroido ribeirao”.**
- 12:40 h** Proxección do documental producido polo proxecto RONSEL: **“A danza de Darbo”.**
- 13:00 h** Proxección do documental producido polo proxecto RONSEL: **“Os cabezudos de Santiago de Compostela”.**
- 13:30 h** Proxección dos programas **Alalá** producidos pola TVG dedicados aos **maios de Vilafranca** e a **José “O ghaitas”, gaiteiro de Aldán.**

Luns 10 Outono

- 11:00 h** Proxección do documental de Xaquín Lourenzo **O Carro** producido polo Museo do Pobo Galego.
- 11:30 h** Proxección do documental producido polo proxecto RONSEL: **“Como se fai unha trompa?”** coa participación en vivo de **César Fernández (trompeiro)** e **Oliverio Fernández (ferreiro).**
- 12:30 h** Proxección do vídeo producido polo Museo Agrícola de **Vila do Conde (Portugal)**, no que poderemos ollar xeitos tradicionais de cría de gando, regadío etc.
- 13:00 h** Proxección do vídeo **As festas do alá** cedido polo Arquivo Sonoro do Consello da Cultura Galega.

Martes 11 Inverno

- 11:00 h** Proxección dos programas **Alalá** producidos pola TVG dedicados a **Manuel Viqueira** e ao **acordeonista de Pazos de Merexo.**
- 12:30 h** Proxección do filme **Aínda há pastores?** de Jorge Pelicano.
- 13:30 h** Proxección do programa **Alalá** producido pola TVG dedicado a **Francisco Villarino, gaiteiro de Escornaboís**, coa presenza deste músico.

AS CABANAS

- ▶ **A Cabana do Verán:** Exposición de xoguetes e obradoiros da súa fabricación. Xosé López (Tui, Pontevedra) e Xosé Manuel García (Lourenzá, Lugo).
- ▶ **Cabana do Inverno:** Traxes de antroido polo Centro de Cultura Popular Xaquín Lorenzo da Deputación de Ourense.
- ▶ **Cabana da Primavera:** Rodas de afiar e outras ferramentas da colección de Florencio Arboiro.
- ▶ **Cabana do Outono:** Colección de instrumentos musicais, libros, partituras e discos de pedra de Castor e Félix Castro Vicente. Zanfona de Faustino Santalices.
- ▶ **Cabana do Consello Regulador da Agricultura Ecolóxica de Galicia** (CRAEGA).
- ▶ **Cabana do Centro de Recursos Zooxenéticos de Galicia.** As razas autóctonas Galegas.
- ▶ **Cabana das Palabras:** relatorios e conferencias.

EXPOSICIÓNS PERMANENTES

Esta mostra pretende achegar formas, materias e sensacións do noso patrimonio a todos e todas. De aí que parte dos elementos expostos poidan ser manipulados polo público, que, por exemplo, ha poder experimentar e fabricar diversos xoguetes e instrumentos musicais vexetais, degustar algúns produtos ecolóxicos, tecer xuncos, facer formas de barro, mazar no ferro, tecer no tear, tornear etc.

- ▶ **Exposición e degustación de produtos ecolóxicos galegos.** Consello Regulador da Agricultura Ecolóxica en Galicia (CRAEGA). Monforte de Lemos, Lugo.
- ▶ **Exposición de información sobre as razas autóctonas galegas.** Centro de Recursos Zooxenéticos de Galicia. Fontefiz, Ourense.
- ▶ **Traxes tradicionais galegos de traballo, corozas e capotes do século XVIII-XIX,** cedidos polo Centro de Cultura Popular “Xaquín Lorenzo” da Deputación de Ourense.
- ▶ **Instrumentos musicais tradicionais.** Pezas galegas cedidas por Félix e Castor Castro Vicente e por Faustino Santalices entre as que cómpre destacar dúas zanfona da colección de Faustino Santalices (pai) e seis gaitas de fol antigas galegas ademais doutros instrumentos musicais, partituras, revistas, discos de pedra etc.
- ▶ **Ferramentas dos oficios de afiador: seis rodas e un carro grande de afiador.** Pezas de Florencio de Arboiro.
- ▶ **Exposición de xoguetes tradicionais,** da colección particular de Xosé López (Tui, Pontevedra) e Xosé Manuel García (Lourenzá, Lugo).
- ▶ **Traxes de antroido.** Poderanse ver os antroidos de Trives; volantes, pucho e peliqueiros da Ribeira Sacra lucense e peliqueiros de Laza.
- ▶ **Exposición das ferramentas relacionadas co traballo do cereal** realizada polo proxecto para a recuperación da memoria histórica de Valga.

ORGANIZAN

COLABORADORES DA MOSTRA DE PATRIMONIO INMATERIAL

Arquivo Sonoro do Consello da Cultura Galega
Asociación do antroido ribeirao de Santiago de Arriba (Chantada)
Aula de música tradicional Gomes Mouro (Ourense)
Bar Esquina (Arbo) e Mesón da Lamprea (Cabeiras, Arbo)
Consello Regulador da Agricultura Ecolóxica en Galicia (CRAEGA)
Centro de Recursos Zoonéticos de Galicia
Centro de Cultura Popular "Xaquín Lorenzo" da Deputación de Ourense
Faustino Santalices (Fillo)
Félix e Cástor Castro Vicente
Folión de antroido "A Caniceira" de Trives (Ourense)
Lois Pardo da Asociación Brinquedia
Proxecto para a recuperación da memoria histórica de Valga
Radio Galega (RG) e Televisión de Galicia (TVG)
Televisión da Universidade de Vigo (TVUVigo)

Queremos expresar tamén a nosa gratitude a todas as persoas que, dun xeito ou doutro, se implicaron e implican no proxecto RONSEL, en particular a todos e todas as persoas participantes na elaboración do Plan para a salvagarda e posta en valor do patrimonio cultural inmaterial de Galiza.